

Claartje Kruijff: 'We hebben veilige ruimten nodig waar we alles kunnen afstrippen wat overbodig is'

Beste aanwezigen (dames en heren),

Dank u wel voor uw gastvrijheid en welkom hier vandaag.
Mij is gevraagd om mijn licht te laten schijnen op het thema Heilige Ruimte.
Dat thema is mij lief en dat doe ik dan ook graag

Graag belicht ik verschillende aspecten en facetten van dit thema

Ik wil graag beginnen met te vertellen waarom ik graag in gebouwen en gemeenschappen als deze kom.

Dan spreek ik eerst over heilige ruimtes maar dan op andere plaatsen of op andere manieren.
Vervolgens over een groep schrijvers met wie ik heilige ruimte ben gaan zoeken.
Om uiteindelijk terug te komen op het belang van gebouwen en gemeenschappen als deze.

.....

'Ik geloof wel, maar niet in de kerk'. Dat hoor ik vaak. Ik begrijp goed waar dat vandaan kan komen. Mensen zeggen dan ook DE kerk. Het is meestal kritiek op de kerk als instituut of ervaringen uit het verleden die tot deze opmerking leidt.
Maar ik denk dan ook: als je niet in EEN kerk gelooft - en dan bedoel ik kerk als fysieke ontmoetingsplaats, als een gemeenschappelijk dak boven hoofden van de zoekende zielen die wij zijn - als je niet in een kerk gelooft, wat mis je dan veel.

Ik ben verbonden aan een oecumenische kerk in Amsterdam.
Het gedachtegoed en de manier waarop we daar met geloven omgaan is open, ondogmatisch, je mag kritisch zijn, je mag zelf denken en ervaren. Ik voel mij in deze open, vrijzinnige manier van geloven en spreken meer dan thuis.

Maar tegelijkertijd zou ik erbij willen zeggen: ik ga juist ook naar een kerk om te weten dat ik niet de maat der dingen ben. Om iedere keer weer mijn plaats te bepalen ten opzichte van een ander en de wereld om mij heen. Om balans te vinden. Om antwoord te kunnen geven of om soms beter te leren luisteren. Welke vraag zou ik eigenlijk moeten willen stellen?

Meer en meer begin ik te beseffen dat wij het geloof – of in ieder geval zoeken naar iets op dat vlak – misschien wel te individueel zijn gaan benaderen. Het is natuurlijk heerlijk – alle vrijheid die we hebben – maar soms verliezen we het zicht op de grotere wereld, en op een gemeenschap zoals je dat kunt zijn met elkaar. In gebouwen als deze is er door de jaren – zelfs door de eeuwen heen – een ruimte gekoesterd. Waarin de menselijke weg gedeeld werd en waarin die samen gedragen werd en wordt.

Een tijd terug was ik in een klooster. De abdij van Sion. Een priester had zich hard gemaakt voor een doorstart en behoud van het klooster. Hij hield een verhaal.
Hij begon met de woorden: ik sta hier niet namens mijzelf.... gelukkig.

De priester vervolgde: 'Hier ademt het stilte. Hier kruipt het gebed uit de muren', sprak hij.

Hier zijn 260.000 gebedsdiensten gehouden. Over my dead body, dat dit een bowlingbaan wordt of een congrescentrum, zei hij.

Ik kon hem wel zoenen, want ik ken dat gevoel. En gek genoeg, hoor ik om mij heen van mensen, vaak beslist geen kerkgangers, dat ze het toch heel verdrietig vinden als een kerkgebouw afgebroken wordt. Of als de sacraliteit wordt aangetast. Kennelijk zijn dergelijke ruimtes ons toch heilig. Op een bepaalde manier. Hoe interessant. Terwijl velen van ons er nooit komen en wel in het buitenland in ieder kerkje een kaarsje aansteken. En als een dierbare overlijdt, vinden we een uitvaart in een dergelijke ruimte toch wel heel prettig. De kerk als huis van troost, als huis voor de ziel.

Een vrouw belt mij om een afspraak te maken. Ze is begin vijftig met vier kinderen. Ze heeft een zeldzame vorm van kanker met een slechte prognose. Ze krijgt veel liefde vanuit de omgeving. Maar de steun is allemaal in de trant van: jij bent sterk! Als iemand het kan dan ben jij het! En mensen raden haar vrijwel meteen na dit schokkende nieuws aan om voor haar kinderen psychologische hulp te zoeken en eventueel voor zichzelf ook.

Ik open de deur van de pastorie en ze barst op de drempel al in tranen uit. Ik neem haar mee de kerk in, we steken een kaarsje aan en ze loopt eerst een kwartier rond, om de ruimte te proeven. Ze vindt het fijn. We zitten in de kerk en ze kan niet ophouden met vertellen en huilen. Ze zegt: ik ben sterk, maar niet altijd. Ik ben ook bang en ik heb zorgen en vragen. Als pastor sta ik dan naast haar en open ik een ruimte die ze om zich heen niet krijgt. Het kerkgebouw en de ruimte voor een gesprek alleen al, dat doet haar veel.

Leven met onzekerheid en leven met grote vragen, dat is eeuwenoud. Maar er is nog iets anders overgeleverd: wijsheid, levensruimte, ervaring en gelaagdheid. Ook daarin kun je houvast vinden....

.....
Er zijn ook Heilige Ruimtes buiten of binnen kerken maar dan anders.

Ik was in Londen. Midden in de stad was een kerkgebouw omgebouwd tot ontmoetingsplek. Met een gezellige bar met koffie en lunch en voorin de kerk de kerkbanken en ruimte voor ontmoeting en contemplatie. Een anglicaanse priester had met een groepje gelovigen een nieuwe monastieke gemeenschap gevormd. *A new monastic community*.

Maar ze kregen daarop alleen maar vragen. Naar het celibaat. Naar hun kleding. Waarom droegen ze geen pij? En of ze daar ook woonden.

Anderen zetten zich vast in beelden rondom dat ene woord: monastiek.

Ze besloten hun naam te veranderen en zichzelf een contemplatieve gemeenschap te noemen. Die op zoek is naar levensritme. Eerst hadden ze levensregels, maar het woord regel voelde niet als van deze tijd. Beter klonk: samen een levensritme zoeken en vinden.

Het is een interessant proces waar veel kerken midden in zitten.

Hoe stel je je gebouw en gemeenschap open? Hoe maak je ruimte zonder aan identiteit in te boeten? Hoe deel je uit van jezelf, van de eeuwenoude wijsheid, op een manier die verstaanbaar is zonder jezelf in de uitverkoop te zetten?

De voorganger van deze gemeenschap vertelde over een junk die vanwege psychische problematiek zich niet liet behandelen. Hij was incontinent en stonk. Als de lunch wordt geserveerd in hun café is de man binnen niet welkom. Als hier iedereen welkom is, is niemand welkom, zei de voorganger. Hij vond het een zware beslissing, vertelde hij. Het blijkt niet zo gemakkelijk om met open ogen te leven en om heilige ruimte te bewaren.

Ik geef u een ander voorbeeld waar ik aan moest denken bij Heilige Ruimte. Kent u het project Eenzame Uitvaart? Dat heeft voor mij te maken met Heilige Ruimte op de rand van dit, van ons leven

Eenzame Uitvaart is een literair en sociaal project waarbij dichters voor eenzaam gestorvenen een persoonlijk gedicht schrijven en dit op de uitvaart komen voordragen. Het is een laatste eerbetoon aan mensen die tijdens hun leven vereenzaamden, losgeraakt van iedere vorm van verbinding met anderen.

Een van de dichters zegt dat het maken van zo'n gedicht precies drie dagen kost. Drie dagen en één slapeloze nacht. Drie dagen om een dode tot leven te wekken. Een ander vertelt hoe hij veel werk had gehad aan een gedicht. Hij schrijft: 'Het gedicht werd maar moeizaam geboren, misschien wist ik dit keer teveel, misschien was ik in de loop van de week van deze man gaan houden, wat een leven, man, wat een leven.'

In een verslag schrijft een dichter hoe ze na een uitvaart een kopje koffie drinken met elkaar: 'Zo zitten we aan onze rijk gedekte tafel', schrijft hij. Met die rijk gedekte tafel zal hij niet het uitgebreide buffet bedoelen na afloop – dat is er namelijk niet, heel soms is er een cakeje bij de koffie. Maar eerder zal hij de intieme verzameling bedoelen van mensen die met elkaar aan tafel zitten. Om dit leven heen verzamelt zich een kleine maar bonte groep van mensen (de mensen van de sociale dienst, de uitvaartondernemer, de dichter, de toevallige buurvrouw of de verre neef die toch komt aanwaaien), die bij elkaar aan tafel schuiven om de scherven en puzzelstukjes van een leven bij elkaar te rapen. Op die manier proberen ze samen op te sporen wie verloren is gegaan. Ze proberen heel te maken wat gebroken is in dit specifieke leven, maar misschien ook in het eigen leven.

Dit ene leven – vereenzaamd, gebroken en verloren – brengt ons dicht bij wie we zelf zijn: kwetsbaar en van anderen afhankelijk. En ook bij dat wat verloren geraakt is in onszelf. De dichter heiligt dit mensenleven en wordt zo zelf ook geheiligd.

Over Heilige ruimte in de samenleving gesproken.

Wat ik signaleer en wat mij zorgen baart is dat we nauwelijks meer in gesprek komen over wat ons ten diepste bezig houdt. We zijn een belangrijke ruimte met elkaar kwijtgeraakt in de samenleving. Het ontbreekt ons aan gezamenlijke ruimte en taal om te spreken over hoe te leven, wat we met elkaar te maken hebben, wat we hier te doen hebben en waar het goed (samen)leven is en waarom. Terwijl de behoefte aan identiteit en zingeving groot is.

We moeten alles in ons eentje van binnen zien op te lossen en zijn daarin stuurloos geraakt en eenzaam geworden. Nu alles zo druk en veeleisend is aan de buitenkant hebben wij onze binnenkant verwaarloosd.

Tegen deze achtergrond heb ik met collega's een jaar lang een schrijverscollectief gevormd; een 'wij' in het klein, breder dan de christelijke traditie alleen. De leden van deze groep hebben verschillende achtergronden, zijn van verschillende leeftijden en komen uit drie verschillende monotheïstische tradities. Maar we zijn allemaal in voor gesprek.

Samen wilden we ons oefenen in het voeren van levensbeschouwelijke gesprekken. Want onze religieuze tradities belemmeren onze ontmoetingen eerder dan dat ze ons helpen: we vervallen al snel in scherpe oneliners of beelden van elkaar om greep op de zaak te krijgen. Bovendien komen gelovigen onderling vaak niet verder dan scherpslijperij over abstracte dogma's, teksten of vertalingen. 'Lost in translation.' Met als gevolg dat de wezenlijke zaken, die ons raken en die ons helpen om ons te oriënteren, te weinig aan bod komen.

We wilden samen een andere ruimte, een tegenruimte, zoeken in een samenleving waarin een eenzijdige focus ligt op autonomie en de macht van het individu. Op presteren, nut, genieten en succes. We noemden deze ruimte 'heilige ruimte'. 'Translating that which is lost.' We wilden bewaren en herijken wat er volgens ons verloren is gegaan.

In de publieke ruimte gaat het vaak over winnen en succes hebben; debatten gaan over wie er wint en gesprekken gaan over problemen, of over hoe we iets beter kunnen regelen of kunnen oplossen. Een debat wordt een heilige ruimte als het niet meer gaat over wie er wint, maar als de gesprekspartners er wijzer van worden, zelfs al worden ze het niet eens. Een gesprek wordt waardevol als er niet direct iets hoeft te worden opgelost of geregeld, maar als er aandacht is. En als ook wat ongemakkelijk of pijnlijk is er mag zijn, om die wollige woorden te gebruiken. Als we het uithouden met wat niet lukt en het onvolmaakte leven vertrouwen.

Er is een breed gedeeld – al dan niet latent – verlangen naar een andere, positievere manier van samenleven met elkaar. Aan een spiritualiteit van onderop. Meer en meer wordt ons duidelijk hoe we elkaar nodig hebben, hoe afhankelijk we zijn van elkaar en al wat leeft. We zijn op zoveel verschillende niveaus en manieren met elkaar verbonden. Hoe precies, dat kunnen we met ons hoofd niet alleen begrijpen. Dat is een zaak van hoofd en hart. Dat heeft te maken met het mysterie van ons bestaan.

.....
Voor deze ruimte zoeken we ook fysieke plekken. Mensen verlangen naar heilige en veilige ruimten waar we alles kunnen afstrippen wat overbodig is. Waar we gezien worden en kwetsbaar kunnen zijn. Waar we leren dat wat ons gezamenlijk kwetsbaar maakt juist kostbaar is.

'Ik geloof, maar niet in de kerk', hoor ik vaak. Ik zou het zo willen formuleren: In mijn eentje kan ik niet geloven. Ik kan niet zonder een gemeenschap van gelovigen en die vind ik in gebouwen als deze.

'Ik geloof wel, maar niet in de kerk'. Ik zou het willen omdraaien. Als je niet in een kerk gelooft wat mis je dan veel! Geloven in je eentje lijkt mij zo alleen en onvervuld.

Voor je het weet hoor je alleen nog je eigen stem. Terwijl er plaatsen, gebouwen zijn midden in de stad waar je je geestelijke weg mag delen.

Het is gratis en je komt rijker de deur uit. Je mag je er kwetsbaar voelen maar ook gesterkt. Het gaat over jou maar het draait niet allemaal om jou. Niets menselijks blijkt vreemd en alles mag op tafel. Je hoort woorden als 'opdracht' en 'bestemming', 'zin aan ons dagelijks bestaan'. Je hoort over bevrijding en hoop op een wereld van recht en vrede. Je kunt stil zijn maar ook gevoed worden. Je krijgt balsem voor je ziel, maar vindt er ook bevrijding uit je ego.

Ik geloof in de heilige ruimte van gemeenschap. En gebouwen als deze herbergen een komen en gaan van mensen voor en door mensen. Die tijdeloze gemeenschap, die eeuwenlange menselijke weg.

‘Koffiedrinken is misschien wel het belangrijkste moment voor een geloofsgemeenschap’, schrijft Stijn Fens in een column in Trouw. Geloofsgemeenschappen vangen mensen op die elders over de rand worden geduwd, om ze vervolgens op te tillen. Noem het een vorm van eredienst.

Onder dit dak worden we allemaal opgevangen. In al onze gebrokenheid worden we opgetild. Noem het een vorm van eredienst.

Als dat geen mooie omschrijving en een voorbeeld van Heilige Ruimte is, dan weet ik het ook niet meer.

Dank u wel voor uw aandacht.

Claartje Kruijff